

FUNDACIÓ JOAQUIM TORRENS IBERN DIÀLEGS ENTORN DEL CATALÀ CIENTÍFIC I TÈCNIC

PRESENTACIÓ DEL DOCUMENT

La Fundació Joaquim Torrens Ibern, que té per objectius estatutaris "l'estudi, difusió i promoció de l'aplicació de la llengua i de la cultura catalanes en els camps tècnic i científic", ha organitzat, i ho continua fent, unes "Sessions de Diàleg entorn del català científic i tècnic", destinades a fomentar l'intercanvi d'idees entorn dels interrogants que es plantegen, i de les opinions que es formulen, entre les persones que hi tenen relació.

Per tal de deixar constància del contingut d'aquestes Sessions, la Fundació edita, després de cada una d'elles, un document destinat a recollir les aportacions que s'hi hagin produït.

Aquest recull inclou, òbviament, la o les presentacions regulars anunciades amb la convocatòria, però no s'hi limita. Al contrari, la Fundació creu que cal dedicar una atenció especial a les manifestacions que s'hagin fet durant els debats oberts, perquè són les que complementen el diàleg. Per això el document recapitulatiu inclou també:

- un **extracte** d'aquest **debat** - o debats -, obtingut a partir de l'enregistrament magnetofònic.

- si s'escau, unes **informacions complementàries**, en resposta a determinades preguntes o observacions formulades durant la mateixa sessió o en una sessió anterior, i que no hi hagin tingut resposta immediata.

El present fascicle correspon a la sessió del **15 de juny de 2005**. El tema central d'aquesta sessió va ser:

Diversitat i sostenibilitat lingüístiques: nous principis d'organització?

a càrrec del Sr. **Albert Bastardas**,

Director del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació

La Fundació Joaquim Torrens Ibern està en procés de canvi de nom, per anomenar-se Fundació Torrens-Ibern. Té la seu a l'edifici de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial de Barcelona, Av. Diagonal 647, 08028 BARCELONA.

La seva secretaria es troba a Via Laietana, 39, 3er, 08003 BARCELONA.

Telèfon: 93 319 23 00 / Correu electrònic: fundacio@torrens-ibern.org

Pàgina web: www.torrens-ibern.cat / www.torrens-ibern.org

Diversitat i sostenibilitat lingüístiques: nous principis d'organització?

A càrrec del Sr. **Albert Bastardas**, Director del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació

En primer lloc he de dir que estic content d'estar entre vostès, gent del món de l'enginyeria, perquè si alguna cosa a mi m'ha atret, en la meua carrera acadèmica, és explorar tesis distintes, en contacte amb gent d'altres branques del coneixement, que hagin tingut formació diferent, punts de vista diferents. Trobo que aquí hi ha un gran referent per al coneixement. Això ens permetrà dialogar. Jo faré una introducció del tema, però m'agradaria que sobretot hi hagués un col·loqui, un diàleg amb tots vostès, perquè és també quan més tranquil em sento, perquè sé aleshores que responc a les preguntes que interessin l'auditori.

Porto tres o quatre guions possibles de la conferència d'avui, de manera que encara no sé ben bé, exactament, quin fóra el millor. Però finalment m'he decantat, com a esquelet de la reflexió que avui farem, per explicar-vos una mica com hem arribat avui a aquesta teorització, inspirada, fonamentalment, en models de l'ecologia, i també una mica en la teoria de la sostenibilitat, tot això aplicat a la lingüística. Com ha estat això, aquest viatge intel·lectual? Com un filòleg arriba, finalment, a poder interessar-se en aquests paradigmes ecològics i de la complexitat?

Un dels conceptes inicials d'aquesta nostra aventura de la sociolingüística i de la política lingüística de Catalunya, però també d'altres llocs del món, ha estat - o havia estat, perquè ara ja no se'n parla tant - el rètol de *Normalització lingüística*. Durant uns anys, fins i tot va haver-hi la "Llei de normalització lingüística". Ara ja no se'n diu així. Hi ha hagut aquí una evolució, a nivell conceptual, i el rètol també ha evolucionat. Aquest rètol provenia fonamentalment de la teorització que havia fet el professor Lluís Aracil, basada en la noció de *conflicte lingüístic*, en els anys seixanta (em sembla que l'any 65 és quan va ser publicat per primera vegada).

La *normalització lingüística* era una possible sortida del que el professor Aracil anomenava *el conflicte lingüístic*. Consistia a considerar que, quan hi havia contacte entre llengües en una societat, la situació tendia a evolucionar històricament, segons aquesta hipòtesi, o bé cap a la *substitució lingüística* - que es produïa quan una llengua feia fora l'altra, la reemplaçava en les funcions generals d'aquella societat, d'aquell reducte lingüístic - o bé, en alguns casos, cap al que en deia la *normalització lingüística*. Malgrat tots els significats que després s'hi han afegit, fins i tot legislativament, el rètol de *normalització lingüística* prové, amb tota seguretat, d'aquesta proposició teòrica del professor Aracil, lligada amb la sortida del *conflicte lingüístic*, que consistia en el fet que una societat amb dues llengües era, per definició, inestable, i per tant, tendria a evolucionar cap a una o cap a l'altra. Si la llengua al·lòctona, l'exògena, la que venia de fora, finalment guanyava, estaríem en un procés de *substitució lingüística*, i, per tant, una llengua desapareixia. Si, al contrari, l'autòctona tenia prou poder per imposar-se a l'estrangera -diguem-ho així-, tindriem *normalització lingüística*.

Aquest és l'esquema sobre el qual s'ha basat durant molts anys la sociolingüística catalana, i també el paradigma sobre el qual s'ha construït la política lingüística catalana - i també la d'altres llocs, però cal que ens centrem en la d'aquí.

La *normalització lingüística*, com a rètol, tenia - i té - una doble orientació : l'actuació sobre el que uns teòrics inicials - com Heinz Kloss, teòric alemany molt important en aquest tema - havien anomenat l'*estatus* de la llengua, és a dir la seva jurisdicció político-social; o bé sobre el *corpus* de la llengua, sobre el sistema lingüístic pròpiament dit: el fet de normativitzar la llengua, dotant-la d'una gramàtica prescriptiva, precisa, per a l'usuari, i crear el corpus terminològic necessari per expressar qualsevol àrea del coneixement - per exemple les enginyeries, etc., que s'havien de dotar de lèxics, i de l'estil oportú.

Aquests eren els dos processos en què es podia dividir la *normalització lingüística*. Avui, això ho veuríem d'una manera més complexa. En lloc d'*estatus* parlariem, com a noció central, d'"ús", que és afectat per l'estatus sòcio-polític. Com planteja gent com Cooper - un teòric d'Israel- igualment, hauríem de tenir també present l'*extensió de la competència lingüística* (evidentment, la llengua no es pot utilitzar si no se sap). Avui, per tant, faríem una divisió triàdica, més que la divisió diàdica inicial.

Aquest és el paradigma del qual hem begut; i fixeuvos que una de les nocions que revisarem a continuació, quan parlem de la sostenibilitat lingüística, serà justament aquest paradigma, aquest petit model teòric. I és que, de fet, aquest model només contemplava bàsicament les sortides dicotòmiques: o bé anàvem cap a la *substitució*, o anàvem cap a la *normalització*. Avui, tendríem a complexificar aquest model, en el sentit de plantejar - sense negar que l'evolució històrica es pugui produir d'aquesta manera - que pot haver-hi processos d'equilibri que estiguin entremig, processos d'equilibri inestable, degut justament a l'alt grau de contacte lingüístic que tenen les comunitats contemporànies.

"El bilingüisme porta a la substitució" era una frase que sortia sempre. Doncs sobre això, avui hi hauríem de posar un interrogant: "El bilingüisme, porta sempre a la substitució?" I aleshores, començar a pensar i a revisar. Perquè, com gairebé tot el que hi ha a la societat d'avui en dia, és en equilibri inestable. Tot és qüestió de fluctuacions, i dels graus - diguem - d'intersecció entre unes coses i les altres. És a dir: podríem dir que el bilingüisme porta a la substitució si es donen les condicions ecològiques que facin que es produeixi aquest resultat, però no necessàriament sempre ha de portar cap a la substitució. Depèn d'en quines condicions, de quin bilingüisme, o en quina societat, en quin context sociopolític conflictiu, etc., es produeix el fenomen.

Per tant, jo crec que en aquest moment val la pena que siguem revisionistes - en aquest sentit - teòricament, per veure si el model que ens hem cregut durant tants anys continua sent vàlid o no, i si ens l'hauríem de reformular. Jo crec que l'hauríem de reformular, perquè avui ja en sabem molt més, d'aquestes coses, que no pas en sabíem els anys seixanta. L'esquema ha estat útil, i en aquell moment va ser important, perquè introduïa un aspecte dinàmic en la teorització sociolingüística, que internacionalment era poc present.

Durant el segle XX, els aspectes socials de la lingüística -igual com la lingüística en general-, han entrat sobretot en perspectives estàtiques, o sincròniques. En lingüística, la sincronia és la reina del segle XX. La diacronia va ser abandonada com una cosa del segle XIX; però, evidentment, ha estat un error, perquè, de fet, no hi ha sincronia sense diacronia. Tot viu en la dinàmica, i tot és processual, a la realitat. Per tant, el següent repte és unir sincronies i diacronies, racionalitzar tot això. El que són les dicotomies

‘aracilianes’, evidentment, al segle XXI, han de ser objecte d'una total revisió. No ens podem creure estàticament els teòrics, tal com ho van formular. Avui ho formularien diferentment.

Jo també vaig començar per la normalització, i vaig fer un llibre sobre la *normalització lingüística*, i vaig postular un cert model, etc. etc. Però, és clar, llavors vam començar a veure una cosa que va portar altres reptes. Per exemple, vam començar a veure que la problemàtica catalana no era l'única del món. Abans creïem que el problema del català, dels catalans, era com un fet únic. Quan vam començar a tenir accés a la informació internacional, vam començar a tenir més intercanvis universitaris, i vam començar a tenir beques per anar a fora, etc., vam veure que allò que nosaltres pensàvem que era un cas únic en el món, resultava ser un *universal*. No un cas únic, sinó un universal. És universal el fet que hi ha contacte lingüístic per tot arreu, que hi ha Estats que són multilingües, polinacionals, que hi ha migracions, que la gent es desplaça d'un cantó a l'altre. No érem una excepció, i, per tant, la teorització la podríem fer molt més des d'un punt de vista general, aprofitant l'experiència local, certament, però internacionalitzant-la des del punt de vista teòric i conceptual; i així hi guanyaríem, perquè podríem veure moltes més coses.

Intervé també un altre rètol: el de *diversitat lingüística*. En ocasió del Fòrum de les Cultures que vam tenir aquí, s'ha parlat molt de *diversitat*. Fins i tot, probablement, "*diversitat*" ha acabat sent un rètol, avui en dia, abusi i abusat. Ara tot és "*diversitat*". Certament, els rètols són com modes també, oi? No ens n'escapem tampoc, de les modes. És clar, de vegades les modes responen al fet que hi ha evolucions de la societat i de fenòmens que hi porten. Els rètols esdevenen obsolets quan no responen a la realitat que designen. I és cert que vam anar cap a la diversitat lingüística com a rètol perquè vam tenir consciència de la universalitat dels problemes lingüístics, o sociolingüístics, i perquè vam tenir consciència, justament, d'allò que és plenament humà, que és la diversitat. Som una espècie, si voleu biològicament única, però culturalment diversa.

I això també és una de les premisses que hem de prendre avui per a una nova retolització. Som una espècie única, que volem agermanada, però culturalment i lingüísticament diversa. Per tant, la diversitat lingüística, el fet que els humans ens hem diversificat lingüísticament, alhora és una riquesa, si voleu, però alhora té un vessant problemàtic.

Pot presentar problemes, la *diversitat lingüística*. El primer problema que es presenta és quan es troben dos individus que parlen llengües distintes, i no en tenen cap de comuna, i no s'entenen, per exemple. I això fa patir els humans. Els fa patir. Per molt rica que sigui la diversitat lingüística, té problemes. Per exemple, per a l'organització política del món, resulta que hi ha molts menys Estats que grups lingüístics, i aleshores els Estats s'han d'organitzar incorporant en el seu interior molta població ètnicament distinta - etnolingüísticament distinta-. I això pot provocar, com sabem, una certa conflictivitat, sobretot si s'hi acompanya una incomprensió en el tracte de la diferència lingüística, asimetries de poder en el pla polític, una adopció de models monolítics en lloc de ser federalistes i de reconèixer la diversitat, etc. Tot això porta, com sabem, a una conflictivitat que patim quotidianament, i que marca la nostra vida política des de fa uns quants anys, i en el futur la continuarà marcant, ineluctablement.

Ara bé: la *diversitat* ens va arribar en el pla lingüístic, però ja havia estat difosa i adoptada

sobretot en un altre camp del coneixement, que és el de les ciències biològiques. Va crear-se el rètol "*biodiversitat*": "salvem la biodiversitat", es deia. "La destrucció dels ecosistemes..." Això és una alarma, que fa veure una necessitat de la qual cada dia la humanitat és més conscient: sense preservació del medi ambient no hi haurà vida possible. A través de les conferències internacionals que s'han fet, de l'activitat dels moviments ecologistes, etc., la *biodiversitat* va posar-se damunt de la taula.

Això suggeria una transposició: si parlem de la *biodiversitat*, podem parlar també de la *linguodiversitat*? El repàs a fer és: què hi ha, en la teorització de la *biodiversitat*, que ens pugui ser útil per a una comprensió del fenomen de la *linguodiversitat*? Fa uns quants anys, s'hi va interessar el nostre grup de sociolingüistes. El primer acte que vam fer, per poder crear un espai transdisciplinari, va ser convocar una Jornada, justament sobre aquest títol - "*Biodiversitat i linguodiversitat: similituds i diferències*" -, perquè hi havia interès de poder explorar aquesta similitud. Hi vam convidar ecòlegs, filòsofs, lingüistes... Va venir el professor Margalef - recentment traspasat -, i també altres ecòlegs. D'això, després d'esperar-ho molt de temps, no fa gaire n'ha sortit un llibre, que es diu "*Diversitats*" (veieu el famós rètol?), amb el subtítol de "*llengües, espècies i ecologies*". Aquest llibre recull el que es va fer en aquell simposi, i després també el que s'ha fet a rel d'ell, sempre relacionant la llengua i la biodiversitat.

El simposi va ser útil bé per veure que, tot i les analogies possibles que es puguin fer en aquest camp, hem d'anar amb compte; és a dir que no podem fer una analogia fàcil entre les teories i els conceptes que han servit per explicar la *biodiversitat* i els que es poden produir per explicar la *linguodiversitat*. Perquè és distint el pla de la realitat. Les teories biològiques poden ser útils per a explicar els fenòmens del pla que els és propi, però no sempre són transplantables directament per a un fet molt més distint, que es refereix al comportament humà.

Quan vam posar sobre la taula quines relacions hi havia, recordo que el professor Margalef ens va dir: "cap, no n'hi ha cap". Vam quedar glaçats. Ens vam dir: com pot ser? Tots hi teníem esperança, que aquí veuríem moltes coses, i ens diuen que "No n'hi ha cap!" Amb aquesta contundència... Però un altre professor, Jaume Bertranpetit, que ara és a la universitat 'Pompeu Fabra', no va ser, en aquest sentit, tan radical, i sí que hi va trobar algunes relacions. Sí que ens va il·luminar. Ell no apareix directament en aquest últim llibre, perquè finalment no ha acabat d'escriure el que va dir oralment. Una mica he intentat jo suplir el que ell va dir; jo, que no hi entenc res, d'això. Demano perdó pel que em pugui haver equivocat. Però vaig haver de prendre aquest risc.

El que tot plegat ens va fer veure, justament, era que sí que hi ha analogies per a fer, però, evidentment, amb circumspècció, tenint en compte que no es tracta del mateix fenomen, i que la teoria no pot ser la mateixa. Per tant, analogies sí, però sempre mirant de veure el fenomen en la seva diferència.

Aquesta evolució no era pas totalment nova per a nosaltres. Jo, abans d'orientar-me cap a la *biodiversitat*, ja havia publicat, l'any 96, un llibre que es diu "*Ecologia de les llengües*". Però aquest llibre, tot i el seu nom, no està pas centrat únicament en l'aproximació bioecologicista, sinó que vaig tenir present, en aquell moment, altres aportacions teòriques, que m'havien entusiasmat, i que provenien especialment del camp de la Física teòrica. Em

refereixo principalment a un autor com Fritjof Capra, que ha estat un d'aquests gran físics teòrics, però que també s'ha arriscat a explorar altres camps del coneixement. Partint de les valuoses revolucions que havia tingut la pròpia física i dels seus canvis paradigmàtics, interrogava aquests altres camps. Va fer un llibre, "*The turning point*", que està traduït al castellà a Integral, sota el títol "*El punto crucial*". Potser a causa de les característiques de l'editorial, va passar una mica com a autor marginal, i del llibre, aquí no se n'ha dit gairebé res, però, en canvi, en altres llocs del món ha tingut molt de ressò. Capra hi teoritzava amb una gran senzillesa, amb una gran saviesa, per dir-ho així. Aquest autor em va entusiasmar quan el vaig descobrir, i el vaig fer llegir a amics i als alumnes. No sé què pensaven, perquè devien dir-se: "venim aquí, a Filologia, a Sociolingüística, i ens fan llegir un personatge de Física, que parla dels models teòrics, de l'ecologia, de la complexitat...". Jo els vaig dir: "No hi entenc res, de Física, però m'ha semblat que el que diu és interessant per sacejar el pensament".

També em vaig inspirar en un altre autor, que després ha estat de capçalera per a mi: Edgar Morin, un antropòleg francès que és un dels grans teòrics de la *complexitat*. Aquí se'l coneix més per les aportacions que ha fet sobre Europa; se li va donar el premi Catalunya, o Catalonia - no sé com en diuen... però bàsicament la seva contribució intel·lectual fonamental és tot el seu gran paradigma de la *complexitat*, que desenvolupa en 5 o 6 volums sota el títol "*La méthode*". Per a mi, Edgar Morin ha estat, i és, un dels autors fonamentals de les ciències socials contemporànies, i el que ens ha obert la perspectiva d'allò que ell en diu la *complexitat*, el paradigma de *complexitat*.

Aquest llibre meu del 96 anava més per aquí. Més que en la bioecologia, se centrava més en Capra i Morin, i també en la sociologia d'altres autors, com Norbert Elias, autor poc difós en aquells moments, que ara està sent recuperat, i que, justament, s'havia avançat en aquesta activitat transdisciplinària. Norbert Elias ja era un home que havia estudiat medicina també, i recordo que començava les seves classes de Sociologia portant als alumnes una secció d'un cervell, perquè tinguessin consciència d'on havien de començar a entendre. Ho trobo sensacional! Tants anys de Sociologia, sense cervell ni ment, i que aquest home ja fes això...

Tots aquests autors són els que vaig anar pescant, i vaig anar construint, a partir d'aquí, totes aquestes teoritzacions de la *complexitat*, fonamentalment lligades amb els contextos, els quals eren necessaris per explicar els fenòmens sociolingüístics. Per això era ecològica, la perspectiva, en el sentit de situar com aquests fenòmens sociolingüístics s'havien d'explicar ineluctablement des del punt de vista de les seves condicions contextuals d'existència.

Aquest llibre del 96 em va servir per convèncer-me que aquest havia de ser el camí, és a dir un camí autònom, un camí socio-cognitiu, diguem-ne original si voleu, d'explicació dels fenòmens lingüístics, fent les analogies necessàries des de les altres ciències, però sempre amb circumspecció i intentant passar-les al pla teòric del comportament humà.

Tot això ens porta fins on volem anar. No ens escapem del tema, encara que us descrigui aquesta aventura, perquè ara veureu com anem arribant cap a aquest final, i com tot això il·lumina el repensament dels fenòmens sociolingüístics.

Una altra incidència de la *complexitat* en la necessària ecologització dels fenòmens per entendre'ls, és el que deia fa molts anys Gregory Bateson -un altre gran autor, a qui cal reconèixer el deute com a teòric de l'ecologia de la ment, en un gran llibre intítulat "*Steps to an ecology of mind*"- que no hi ha mai objectes sols, sempre hi ha objectes-en-el-seu-context, fenòmens en el seu context. No hi ha mai coses a part; tot està imbricat. Per tant, havíem de fer una aproximació sociolingüística clarament ecològica de la complexitat, perquè això ens permetia incloure l'ecologia, però a més l'eix, des del punt de vista sociocognitiu, de l'ésser humà.

I la consideració de la *complexitat* ens condueix a dir: no pensem en termes d'"o". I si penséssim en termes d'"i"? Això ens porta a la desdicotomització del pensament humà, contràriament al que tenim tan arrelat. Tendim a pensar "o una cosa o una altra", o "és blanc o és negre". Devem tenir com un automatisme, diguem-ne cerebral, que ens impulsa cap aquí! Hem de conquerir la desautomatització de les dicotomies, oi? I, per tant, si penséssim en termes d'"i"? És clar, això no és cap solució, però obre un nou front problemàtic. En el cas de les llengües, l'esquema de *conflicte-substitució*, és "o": o cap aquí, o cap allà.

Si pensem en "i" es problematitza l'esquema. Doncs va, posem-nos a pensar en "i". Hi ha una cosa *i* l'altra; com ho organitzem, això? Com organitzem l'"i"? Això va molt bé per il·luminar el pensament, que ens sembla contemporani d'aquest segle XXI, respecte a les llengües. Per què va bé? Va bé perquè enregistrem fenòmens que ineluctablement ens van portant més i més cap a l'"i" que no pas cap a l'"o".

En efecte, què veiem? Veiem un *despertar democràtic*, per dir-ho així, en el sentit que molts grups etnolingüístics humans, que han passat llargues etapes de subordinació política, en aquest segle XXI postulen i demanen el seu autogovern, la seva dignitat com a pobles distints i, per tant, desafien l'*status quo* polític de molts Estats. Més que mai ara, si revisem com van les Constitucions del món, veiem com, encara que després costi d'aplicar, moltes van incorporant elements de diversitat lingüística i, per tant, postulen elements de distribució del poder polític en diferents nivells: Estat, sub-estat, etc. Hi ha un moviment. De vegades el recorregut ha estat sorprenent. Per exemple, el trencament de la Unió Soviètica ha portat cap a un important ressorgir de nacionalismes...Tot això ja hi era, encara que s'amagava. És la diversitat humana. En tot cas no hi havia canals d'expressió externs. Aquesta conflictivitat, la tenim a tot arreu, en els pobles que desafien l'*status quo* de la situació de subordinació. Per tant, hem de pensar en termes d'"i". Com organitzem un món que és lingüísticament divers des del punt de vista polític, és un tema que tenim damunt de la taula.

Després tenim un altre fenomen, que ve de la *multinacionalitat dels Estats*. Semblava que no ens n'havíem adonat, però és un fet. El que és estrany, és que hi hagi Estats que no siguin multinacionals: això és l'excepció. Si hi ha 200 o 300 Estats a l'ONU, i hi ha de 3000 a 6000 llengües, per tant la diferència és gran. Encara que sigui estadísticament, el que podem predir és que hi haurà més Estats que siguin multinacionals i multilingües que no pas que siguin uninacionals i unilingües.

Hi ha encara un altre gran fenomen, que ja s'havia produït a la història de la Humanitat, però que ara pren força amb les tecnologies del transport i de la comunicació: el fenomen

de les *migracions*, que comporta el fenomen de la *multietnicització de la societat*. És un fenomen diferent, amb molts punts de connexió, però diferent. Una cosa és la multietnicització de la societat per moviments migratoris, i una altra el fet d'estar integrats en Estats multinacionals que poden ser dominats, o no, per un grup polític o lingüístic determinat. Hi ha concomitàncies, però aquí es troba un desafiament per a la teorització. Són distints, els fenòmens. I potser són distints també els principis de política lingüística que hauríem d'aplicar, en relació a cada un dels fenòmens. Possiblement es confonen, els dos plans, però són distints. Bé, veieu, tot això és "i", és "i" el fet que la gent viu en Estats en els quals s'associa a d'altres col·lectius lingüístics, i és "i" el fet del contacte migratori, tant per part dels que el reben com dels que es desplacen.

I, finalment, hi ha el fenomen preponderant a llarg termini: el *contacte tecnoeconòmic*, el fet de la integració de l'economia en grans complexos transnacionals, o el fet del propi planeta com a unitat de mercat, i unitat laboral. Ja ho veieu: amb les deslocalitzacions, l'entrada de productes, tot això que tenim ara al damunt de la taula, i les tecnologies de la comunicació, a través dels satèl·lits, Internet, etc., el món esdevé una unitat, més que mai, de supervivència.

Per tant, tot això ens ha de portar a veure que hem de pensar en termes d'"i" i no pas d'"o". És clar, i aquí anem entrant cap als principis, els principis que dèiem d'organització. Com s'havia organitzat el món, prèviament? Bàsicament, hi havia tres solucions fonamentals, o sigui tres models.

El primer model és el que *ignorava el fenomen*: simplement l'Estat unilingüe, l'Estat que es declarava unilingüe i tancava els ulls a la diversitat lingüística interna. És a dir: declarem una llengua oficial, i ja està. La resta és per a la gent, i avall. No ens hi posem. Ignorem el fenomen.

Els altres dos models procedien d'Estats que sí que havien volgut fer un reconeixement. Bàsicament, el principi podia consistir a organitzar l'Estat o bé des del punt de vista que en deien de *la personalitat dels drets lingüístics*, o bé de *la territorialitat dels drets lingüístics*.

El principi de la *personalitat* consistia a dir: podem reconèixer la diversitat lingüística de les poblacions, per part de l'Estat, i organitzar-nos dient que tota l'administració es bilingüitzarà, o es poliglòtitzarà - depèn de les condicions - i llavors cada persona tindrà el dret de triar la llengua amb què vol relacionar-se amb l'administració o amb les institucions. Això, el dret de la *personalitat*, és el que s'aplicaria, per exemple, a Brussel·les, posem per cas, o bé a Finlàndia - per anomenar un Estat -, on els que parlen finès o parlen suec tenen el dret personal de poder triar en quina llengua seran atesos per l'administració o les institucions. Això és el dret personal. Això és un tipus de reconeixement.

L'altre és el principi de la *territorialitat* del règim lingüístic. Aquest podria ser el model suís - o el belga sense la capital, Brussel·les-, que és una juxtaposició d'unilingüismes, per dir-ho així: hi ha un Estat, o un perímetre estatal, que se subdivideix interiorment en àrees lingüístiques unilingües. Això vol dir que el cantó de Ginebra serà francòfon, i el de Zurich serà germanòfon, i la igualtat està en el fet de la reciprocitat de la pèrdua de drets

en el trasllat. És a dir, si un francòfon se'n va al cantó germanòfon, ja sap que s'ha d'adaptar, i si és al revés, també. És clar, això, des del punt de vista -diríem ara - 'ecològic', per a la preservació de la diversitat lingüística, és ideal, perquè és com tenir un hàbitat protegit: tots s'entenen en una llengua, i cadascú que vé s'hi adapta. Aquest és el model de la *territorialitat* dels drets lingüístics. El govern federal i altres institucions també es poliglotitzen, es plurilingüitzen, i cada ciutadà pot adreçar-s'hi en la llengua que vol, i és aquest model. És un model estable, que va bé per al reconeixement del plurilingüisme.

Ara: tots aquests models encara funcionen, han funcionat, mentre estàvem en el *paradigma de la "o"*, el *paradigma disjuntiu* (o una cosa o una altra), perquè aquests models, justament el que afavoreixen és, encara que sigui paradoxal, l'unilingüisme pràctic dels individus. Això s'ha d'entendre molt bé, perquè de vegades es confon. Fixeu-vos. A un multilingüisme de les institucions correspon - o tendeix a correspondre-hi - un unilingüisme dels individus. Si les institucions ja són multilingües, jo, no cal que em multilingüïtzi. Si de cas, a l'inrevés: hi ha multilingüisme dels individus quan les institucions són unilingües, en la llengua que no és del propi individu, i per tant provoquen el bilingüisme d'aquest. Per això ara i aquí, hi ha molt sovint discussions bizantines en els diaris. I és clar que hem de pensar sempre si parlem de bilingüisme dels individus, o de les institucions, que és molt diferent. Perquè, paradoxalment, en aquests països on les institucions són multilingües, és perquè els individus puguin restar, si més no a la pràctica, unilingües.

Però què passa? Passa que el món es globalitza, el món entra en contacte, els individus veuen que és convenient, i és bo per a ells, saber altres llengües - bé sigui perquè han de comerciar amb l'exterior, bé sigui perquè hi ha gran innovació tecnològica, etc. etc.-. I per tant els individus ja no són unilingües -o tendeixen a no ser-ho ja, cada vegada menys- sinó que la gent vol aprendre altres llengües. Aquí, sense que hi hagi cap normalització de l'anglès, per exemple, està ple de gent, posem per cas, que paga i fa els esforços que calgui per aprendre anglès - o altres llengües a més a més, però preval l'anglès perquè esdevé, en aquest sentit, la llengua comuna internacional.

I per tant, a Suïssa, posem per cas, que és presentat com a paradigma de la pau lingüística, resulta que comença a haver-hi veus que hi diuen: és que no tenim llengua comuna, d'interrelació! Això funcionava mentre els germanòfons volien aprendre francès, que era la llengua de la diplomàcia internacional, etc.etc., i ja els anava bé; però, és clar, ara volen aprendre anglès, perquè diuen: el francès, sí, però el francès cada vegada té menys utilitat comunicativa, en el món. El que ens interessa, és l'anglès. Per tant, les escoles, a Zurich, diuen: ensenyarem primer l'anglès que el francès. Ja hi som! Ja tenim conflicte en el paradigma de la pau lingüística, no? Hi ha qui, a més, diu: Ah! És que ara no ens entendrem nosaltres! Com ens entendrem, entre nosaltres? I si declaréssim l'anglès llengua oficial de Suïssa? Això ho he vist escrit fa poc. Veieu? Entra en crisi, aquest paradigma. Això es desmunta.

Per tant, tot això vol dir que hem de repensar tota l'estructura que teníem de principis que encara han funcionat dins el paradigma de la "o", per començar a generar principis que puguin funcionar dins el paradigma de la "i". És el que diu en el títol d'aquesta sessió: "*Diversitat i sostenibilitat lingüístiques: nous principis d'organització*", oi?.

Anem cap a la *sostenibilitat lingüística*, doncs. Això em porta a parlar del Fòrum de les Cultures. El Fòrum tenia una divisa: "Diversitat, sostenibilitat, pau", em sembla. Hi havia aquests tres eixos. Se'ls va acudir, als organitzadors del Fòrum, dedicar un diàleg al fet lingüístic, i el van titular "Diversitat, sostenibilitat, i pau lingüístiques". I se'ls va acudir la mala pensada d'encarregar-me, a mi, que parlés de la sostenibilitat lingüística. Només n'havia sentit a parlar en els diaris, i havia tingut alguna conversa informal amb algun amic, però jo no en coneixia res. Arribar fins a l'ecologia, encara - diguem-ho així -, però a la sostenibilitat no hi havia arribat. Bé, però vaig pensar: és un repte. Aprendré una altra cosa; i tampoc no em ve d'aquí, temeràriament, posar-me en un altre camp.

He de dir que m'ha resultat útil, i molt interessant, això de conèixer tota la teorització de la *sostenibilitat* i intentar fer també, altra vegada, unes analogies en el camp lingüístic, i aquestes analogies, justament, són les que poden donar lloc a alguns dels principis. Perquè, és clar: què caracteritza la *sostenibilitat*? Doncs justament el fet que fa un pas endavant en el trencament de les dicotomies. Va cap aquí. És *un paradigma nou*, en aquest sentit, perquè diu: sí al desenvolupament, i al benestar humà, i al progrés material, però també sí a la preservació del medi ambient, sí a la cura de la natura, i a les condicions fonamentals per a la vigència de la vida. Per tant, diu sí a tot, i per tant presenta un nou problema, que és: com ho conciliem, això? Com ens desenvolupem, sosteniblement? Com avancem en el benestar sense desafiar els paradigmes ambientals que poden sostenir, justament, la vida mateixa?

I aquí vaig trobar una font d'inspiració: potser, justament, aquesta "i", aquest pensament complex en "i", també ens ha de portar a interrogar-nos en aquest sentit: és veritat que hem d'anar cap a l'esquema teòric que havíem sostingut, dient "o anem cap a un cantó, o anem cap a l'altre"? Perquè si diem que "el bilingüisme porta a la substitució", realment la diversitat lingüística de la Humanitat té els dies comptats. Així, el final serà ineluctablement que anirem cap a la unilingüització humana.

I tampoc no és tan cert, això, òbviament. Hi ha un important grau de pèrdua, però no tot es perd. Hi ha importants moviments de conservació, i casos que són sostenibles, casos de gent que s'ha poliglòtitzat, gent que es comunica amb la resta del món sense que perdi, i abandoni, la llengua. Països de demografia semblant a la nostra, com Holanda o Dinamarca, tenen multinacionals, estan plenament interrelacionats amb la resta del món, i no abandonen el neerlandès, no abandonen el danès. No els cal. Fins i tot la tenen en gran estima, la seva identitat. Això no vol dir que no puguin ser perfectament bilingüïtzats, en el millor dels casos, o aptes per poder fer funcionar, i escriure, en anglès, o en altres llengües.

Vaig mirar un cas interessant dins mateix de Suïssa, que és el cas de la diglòssia germànica. Es veu que el cas de la Suïssa alemanica és paradigmàtic d'un país que, generació rera generació, es bilingüïtza, perquè es bilingüïtza. La gent, de naixença, no el saben l'alemany. Els nens, quan van a l'escola, l'han d'aprendre, l'alemany estàndard. Ells parlen el switzerdeutsch, aquesta forma seva, que és un conjunt de parlars germànics, però no té una comprensió immediata de l'alt alemany, de l'alemany estàndard. Però, bé, ells fan aquesta opció; per tant es bilingüïtzen, però no abandonen mai el seu codi.

Per tant, sí que hi ha casos de bilingüïtzacions massives que no porten a la substitució lingüística. Hem d'estudiar com són aquests casos, i mirar si en podem deduir la

possibilitat d'organitzar la Humanitat en base a aquests principis, perquè són l'esperança, en tot cas, de la diversitat lingüística, i alhora de la necessària intercomunicació humana, la unitat comunicativa de l'espècie. Jo crec que hem de reunificar emotivament i comunicativament l'espècie, però sense perdre la diversitat. Per tant, cap on ens porta aquesta "i", en la sostenibilitat? Com podríem conciliar, per tant, intercomunicació i diversitat?

Hi ha un principi, que també vaig agafar, abans d'entrar cap a la sostenibilitat, que és el de la *subsidiarietat lingüística*. Això, ho trec del propi corpus conceptual europeu. Quan es va fer no sé quin dels Tractats, els anglesos - que tenen molta por d'Europa, tenen por que la Comunitat europea els mani - van dir: "Sí, però hem d'aplicar el principi de la subsidiarietat, en la discussió del poder polític", que vol dir que tot allò que pugui decidir-se en un nivell de govern més baix, s'hi decidirà. Si ho pot decidir un Ajuntament, no ho ha de decidir el nivell de més amunt; si ho pot decidir el nivell del sub-estat, no ho ha de decidir l'Estat, i si és l'Estat, no ho ha de decidir Brussel·les. Aquest principi té cura d'acostar el poder polític el màxim a la població.

I això em va inspirar a mi per dir: i si féssim d'això també un principi de distribució de les funcions lingüístiques? I si poguéssim dir alguna cosa, com ara: tot allò que pugui fer una llengua local, no ho ha de fer una llengua més global; totes les funcions que pugui fer una llengua local no haurien de ser envaïdes per una llengua d'àmbit més general. Per defecte, la comunicació, en principi, hauria de ser per a les llengües més locals. Veieu què permet, això? Permet que les persones puguin ser poliglotes, que les persones puguin ser multilingües, que puguin entendre's amb la resta del món, tot i prioritant la llengua que sàpiguen, amb la seva història, sense que per això haver de ser acusats de provincians, resclosits, etc. Es tracta d'aplicar la distribució radical de funcions, justament.

Perquè mai les funcions de l'alemany estàndard no ocupen les funcions col·loquials, interpersonals, dels parlars suïssos. I a l'inrevés tampoc, tot i que ara també hi ha ressorgiments, i apareixen parlars locals a la televisió... Hi ha moviments, els esquemes no són mai estables. Però l'èxit està en el fet que mai l'estàndard alemany no ha envaït les funcions socials, interpersonals. La societat civil parla dintre dels seus codis. Si això es pot consolidar i generalitzar, és possible la preservació de les llengües de la Humanitat, i alhora facilitar la intercomunicació. Per tant, aquí jo veig un possible principi, que s'ha de desenvolupar teòricament i veure com es pot aplicar.

Un altre principi, que lliga amb els que he esmentat, seria el de *funcions exclusives*. Això, recordo que, fa molts anys, m'ho va dir, en una entrevista, el meu director de tesi, el canadenc William Mackey. Li vaig plantejar la qüestió següent: "així, perquè una llengua pugui sobreviure, què és el que ha de tenir, què es el que li fa falta, fonamentalment?" I ell va dir: "Fonamentalment li fa falta que tingui funcions exclusives". És a dir, hi ha d'haver funcions de comunicació que es facin únicament en aquella llengua; cal que tingui almenys utilitat efectiva per a algunes funcions. No cal que la tingui per a totes, si no pot ser. Però n'ha de tenir per a algunes. Si té algunes funcions en exclusiva, la llengua ja té utilitat. Si tot ho pots fer en una altra llengua, llavors la primera queda redundant. És com si tinc dues eines: si amb una ho puc fer tot, l'altra, la deixo estar, l'he d'abandonar. Ara, si una llengua em va bé per a fer una cosa determinada, més que no pas l'altra, l'aniré conservant, perquè m'és útil.

Per tant, si poguéssim també conservar el multilingüisme de les societats, conservar el poliglòtisme dels individus, però organitzar les societats en funcions exclusives, aquí hi hauria una possibilitat de perpetuació de la diversitat lingüística sense negar la poliglòtització i la intercomunicació. Per exemple, si ho concretem en el cas de Catalunya, si el català tingués funcions exclusives, sense negar el fet que la població pugui saber el castellà, l'anglès i les llengües que vulgui, el català tindria una possibilitat, important, de supervivència i de percepció d'utilitat. La condició primària és que tingués funcions exclusives.

Bàsicament, aquí es planteja la qüestió del desenvolupament de dos conceptes: *sostenibilitat*, perquè conciliem els elements, i puguem preservar el fet del multilingüisme social, i *funcions exclusives*, en el sentit que he comentat. Hauríem d'anar a concretar-ho en principis polítics, en principis pràctics d'organització.

Ara, en aquest moment, hi ha la qüestió de l'Estatut d'Autonomia. Tenim un moment històric important, i em sembla que el tornarem a perdre. Ja he fet la primera lectura del projecte d'Estatut, i des del punt de vista de les qüestions lingüístiques, tot i que he anat de pressa, ja he vist algunes coses. Vaig publicar un article a l'"Avui" fa uns dies, alertant d'aquesta qüestió, alertant justament que perdrem una oportunitat històrica si no fem una cosa semblant a la que van fer a Quebec, ja fa anys, quan es van trobar amb els moviments migratoris: canviar el discurs a l'entorn de la llengua, i sobretot proclamar el català com a *llengua comuna*, com a *llengua d'intersecció* de la societat.

Hi deia que, reconeixent la diversitat lingüística que s'ha produït i que es produirà, hem de reconèixer, hem d'establir a l'Estatut, que la societat catalana, es vingui d'on es vingui, fa l'*acord cívic* d'utilitzar el català intergrupalmnt, per conuiuere quotidianament en aquesta part del món. Això, ni nega les altres llengües ni el respecte a totes les altres persones. Però totes les societats que viuen juntes cada dia han de tenir un instrument de comunicació; si no és un, serà l'altre, que és el que va passant, precisament. Això no té res a veure amb la llengua oficial: es tracta d'un acord cívic, de societat. És a dir: postulem que farem aquest acord, amb el respecte màxim per a totes les altres llengües. L'Estatut, tal com està actualment, peca d'un excessiu oficialisme lingüístic, és fred, en la qüestió de proclamar aquesta decisió cívica. Finalment, el que passarà és que el castellà serà l'única "llengua común", com, a més, s'ha proclamat moltes vegades des del govern de l'Estat. L'important és declarar que el català és la *llengua comuna i de cohesió social* a Catalunya, independentment de les qüestions d'oficialitat lingüística, perquè una cosa no treu l'altra. Això permetria després fer una legislació que pogués prioritzar aquest aspecte, i construir aquest edifici de subsidiarietat i de funcions exclusives.

Partint d'aquests principis, hi ha possibilitats d'organitzar-se. "Tot el que es pugui fer en català no s'ha de fer en les altres llengües", per exemple. Això no nega les altres llengües. No nega que el castellà sigui útil, important, o l'anglès, o l'alemany, o l'àrab, o el que sigui..., però afirma que la llengua, diguem-ne per defecte, és el català, que és el que té aquí funcions exclusives, respectant la poliglòtització des individus.

Jo crec que el règim lingüístic educatiu, de l'escola catalana, hauria de ser una escola catalana "oberta al món", en aquest sentit, i per tant hauríem de fer uns individus poliglòts,

que probablement sortissin trilingües, i en el transcurs educatiu més, i més encara a la Universitat, perquè els pobles petits són els que necessàriament ha de ser més poliglots, perquè són els que més necessiten inter-relacionar-se. Un poble molt gran, molt gran, pot tenir el luxe de ser unilingüe, si és que ho vol així. Però els pobles d'una demografia mitjana han de ser poliglots. I Catalunya també està fent tard, excessivament tard, i això al que porta és a ser excessivament dependents del castellà. Estem encara patint una situació subordinada. Jo crec que la por que hi ha de l'anglès no hi hauria de ser, i la seva major presència despolaritzaria el conflicte - en lloc de dos, seria de tres-, i ens internacionalitzaria més. Justament perquè som universalistes, caldrà sempre ser poliglots, oberts tant a la diversitat lingüística de la Humanitat com a la germanor de la intercomunicació.

Jo ho deixaria aquí, i ara, si voleu, parlem.

EXTRACTE DEL DEBAT consecutiu a la presentació del tema “*Diversitat i sostenibilitat lingüístiques: nous principis d'organització?*”, per part del Sr. **Albert Bastardas**

Josep Morral

Com podríem explicar que hi hagi veritables diferències de parlar entre un poble i un altre? Jo dic això, perquè jo no sóc de Barcelona; jo vaig nèixer a Sallent. Als 24-25 anys, vaig venir a Barcelona, i ja no me n'he mogut més. A Sallent, parlàvem més aviat com els barcelonins, però a sis quilòmetres hi ha Balsareny. Als balsarenyins, els dèiem els *paros maros*, perquè en lloc de dir *pare i mare* deien *paro i maro*. Em pregunto: de què vé, això? Encara ara et diuen, quan han de parlar d'un *canonge* diuen *el calonge*. Encara ara.

Jo no m'ho explico, com pot succeir una cosa d'aquestes. Tot això que vostè ha explicat, ho trobo molt correcte, però, amb aquestes comunitats tan petites, que hi hagi aquestes diferències tan grans en la manera de parlar i de tot plegat, no m'ho explico. Jo he voltat molt pel Pallars Sobirà, i allà et diuen: "Sí, perquè aquesta place és molt xicotete". Però quan jo he anat a València, també m'han dit que "aquesta place és molt xicotete". Perquè redimontris aquella gent no se senten catalans, pregunto? A veure si m'ho pot explicar.

Albert Bastardas

Anem a tractar primer la qüestió de la diversitat dels parlars. De fet, nosaltres ens estranyem d'això, perquè en el fons encara tenim la imatge de les llengües com un objecte simple, per dir-ho així; com si la llengua fos una gramàtica prescrita, i consagrada per uns experts com una forma única. I això és equivocat. Les llengües de la Humanitat són absolutament diverses, perquè les llengües, de fet, són els intents adaptatius que els humans fan per comunicar-se els uns amb els altres. I aquests intents adaptatius són fonamentalment locals: o bé per raons històriques -descendència d'un grup humà amb un origen determinat, amb un substrat diferent, que feien uns sons diferents, i ells continuen així; o bé perquè els propis individus actuals creen elements distints.

Nosaltres creem les llengües, nosaltres creem les diferències lingüístiques. Les llengües prescrites, les llengües normatives, la idea de llengua que aprenem a l'escola, tot plegat és una idea simplificadora del fet lingüístic. Ara mateix, en aquest segon, segurament algú està creant noves formes lingüístiques: lèxic, paraules, nous *calonges*, per dir-ho així, noves formes de dir que no han existit mai. Enteneu? Això és el fenomen real de la Humanitat: la creativitat lingüística.

El que justament és un miracle - per dir-ho així -, és l'homogeneïtat existent. No hem de dir: com és que hi ha diferències? Sinó: com és que hi ha tanta igualtat en un cert territori? Perquè el que és més comú, justament, és aquesta diferenciació lingüística.

Fixeu-vos en els grups juvenils, posem per cas. Com parlen els joves! - se sol comentar. Perquè creen argots constantment. I cada generació en crea de nous. Quan jo era jove parlàvem el nostre argot, per dir-ho així. Ara en parlen d'altres: que si *sudo*, que si aquí, que si no sé què... Abans dèiem: *passo* de... Ara, *suden*; els meus fills *suden* de ... I altres coses que s'inventen constantment. La gent és creativa.

I sobre això de les distàncies, no hi fa res. Jo sóc de Vilafranca, i amb els de Vilanova, estem sempre en una certa rivalitat. Doncs hi ha grans diferències lingüístiques: allà fan unes vocals i una coses que nosaltres no fem. Però no cal anar tan lluny. Amb Sant Pere de Ribes, que encara és més a prop, hi ha importants diferències. Què ho explica, això? Haurien de ser els dialectòlegs els que diguessin exactament per què. Perquè de vegades no hi ha explicació. Simplement passa que en aquella col·lectivitat s'ha fet aquell consens i s'ha anat cap a aquella evolució.

Per exemple, la qüestió de tancar més la vocal neutra. Això passa al Penedès, eh! Aquest so que heu fet, imitant els balsarenys, jo també l'he sentit al Penedès. A Vilafranca no ho fem. I en canvi a La Múnia, que és a prop d'allà, a Sant Quintí de Mediona i per allà, fan la vocal neutra molt més cap al so *eu* francès, més tancada, per exemple. I la coincidència lèxica que heu esmentat, entre el català occidental i el valencià, no es limita pas a aquestes branques.

Per què, de vegades, un mot triomfa en una part del territori i en una altra en triomfa un altre? Doncs, mira, és la dinàmica social. Pot dependre, estadísticament, del fet que l'utilitzin uns o altres individus a qui la gent escolta molt.

De vegades, els factors són històrics, però no els podem reconstruir totalment. No sabem ben bé perquè va anar així o perquè va anar aixà. Els gramàtics històrics fan hipòtesis, diuen que potser els pobles originaris que hi havia allà, abans de llatinitzar-se, ja tenien uns sons distints, i quan van adoptar el llatí van arrossegar-hi els seus sons...

És com ara nosaltres, quan adoptem l'anglès. És clar: no parlem mai com un nadiu, i per tant, estem acolorint l'anglès amb els sons de procedència. El nostre anglès no serà com l'anglès dels hindús. L'anglès dels hindús és molt peculiar, no sembla ni anglès de vegades. Ells l'acoloreixen amb els seus sons vocàlics i consonàntics, tot i que, estructuralment parlen anglès. Ha començat una evolució. El fet que hem de retenir és que encara que no hi hagi diferència inicialment, en sortirà, malgrat els fenòmens que tenim ara d'homogeneïtzació.

Perquè, és clar, ara tenim factors d'homogeneïtzació que abans no hi eren. El fet que ara tenim models referencials únics a través de la televisió i de la ràdio, això serà el que, probablement, contribuirà a una certa uniformitat. Una certa, també, eh! Tampoc no crec pas jo ara que la vocal neutra s'estengui -no sé si s'hi dona una extensió cap al català occidental. Algun fenomen sí que es dona, per exemple, l'abandonament de l'article *lo*: *lo germà*, *lo pare*, en tot això hi haurà una certa substitució per *el*. Alguns elements s'homogeneïtzaran, però no podem pas predir què s'homogeneïtzarà, almenys totalment.

Qui ho decidirà això? La població. Els parlants. Les dinàmiques de la seva interacció. Perquè si ells se senten que ja han fet un esforç suficient per acostar-se cap allò que veuen com a referent, ja s'aturaran. Ja en tindran prou. Si se senten molt humiliats, si senten que parlen molt diferent i que això els resulta negatiu, poden abandonar més formes. Però si se senten orgullosos també del seu parlar, i troben negatiu el fet d'ajupir-se, ho conservaran.

I això de per què els valencians, parlant la mateixa llengua, se senten distints, és per una

altra cosa que hem de tenir present, i que hem confós durant molts anys: una cosa és el fet que parlem d'una determinada manera, i l'altra és el fet de com ens representem cognitivo-emotivament aquest fenomen. No té res a veure. Tu pots parlar igual, i en canvi la representació que te'n fas del parlar igual pot ser antagònica. Estructuralment, pot ser la mateixa llengua, però clarament, des del punt de vista de la representació identitària, no som el mateix col·lectiu. Ho dic encara que sembli heterodox, això. Sociològicament, hem de concloure que, en l'actual predomini de les representacions identitàries, no som el mateix col·lectiu nacional. I això és així des del punt de vista, no de la ideologia, sinó de la sociologia. Si tu fas una enquesta des del punt de vista de la representació identitària, la identitat primera al País Valencià és espanyola, i després, si de cas, valenciana, mentre que a Catalunya és a l'inrevés. Primer som catalans, i després, si de cas, som políticament espanyols, per a la majoria de la població. El percentatge és invertit al País Valencià. Això, fa molts anys que és així.

Si hom vol transformar una realitat, el primer que cal saber és com és aquesta realitat. Ja ho saben vostès, els del món de l'enginyeria. No es pot desmuntar una cosa pensant que funciona d'una manera diferent a com ho fa. Cal saber com funciona realment el mecanisme. I el mecanisme del valencià és un mecanisme distint; i, per tant, s'ha de partir d'aquí. Ja ho demostren les eleccions, amb els partits polítics que guanyen, i tot plegat, reflectint aquest estat cognitiu i emotiu. Vaig llegir unes estadístiques fa pocs dies. Em sembla que el País Valencià i la Comunitat de Madrid, eren les zones més espanyolistes d'Espanya, i, a més, agudament militaristes. Per tant, no ens estranyem de com vagi la situació, perquè és així. Actualment, malgrat 25 anys d'autonomia, no sols no ha canviat gran cosa, sinó que s'ha enfortit.

Jaume Bassa

Em sap greu perquè m'aparto del tema bàsic, fonamental, del futur, però tinc ganes d'aportar unes anècdotes.

La primera: jo sóc de l'Empordà, i allà només sabem parlar amb la vocal neutra. La setmana passada, vaig haver d'anar a un enterrament a Amposta, i a les cançons religioses que cantaven, deien: *Pare nostre, Déu del Cel, Santificat el vostre nom*" (amb les *e* sonores). I jo vaig comentar "que fàcil ténen aprendre el català normatiu, aquesta gent, perquè les "as" i les "es", i els plurals dels femenins, etc., ho poden distingir perfectament.

Estava més o menys amb aquesta idea, que vaig anar al meu poble, vaig agafar el tren, vaig anar cap a Girona i em vaig trobar amb una noia que també anava a Girona a estudiar a la Universitat, però era de Barcelona, filla d'un pare granadí i una mare de Sòria, i parlava molt bé el català. Em deia que quan la família va a Granada, al seu pare li agrada anar posant les ràdios només en català, i que, tot passant per València havien comentat: "que fàcil és el català de València, i que difícil és el català de Girona". O sigui que, en realitat tot és des del punt de vista que es miri, és clar. Per a ella, la forma de parlar el valencià, amb una plena sonoritat, sense vocals neutres, etc. etc., allò era *lo bo*.

I amb això de *lo bo* em passo a la tercera cosa que volia observar. La normalització comporta de vegades uns problemes terribles. Ara dèiem que els de Lleida ja no diuen *lo pare*, i adopten *el*, però ahir em vaig trobar, posant un correu electrònic, escrivint: "*lo fàcil*

és... no sé què". Em sembla que per fer discursos de tipus filosòfic, per exemple, en català, hauríem de reintroduir el *lo*, perquè no poder dir *lo ideal*, o *lo real*, és empipador.

Albert Bastardas

En això del *lo*, hi ha una confusió, aquí. El *lo* dels lleidatans, ells l'apliquen a tot: *Lo pa*, *lo pare*, etc., en lloc d'*el*. És l'article determinat. En canvi, el que vostè proposa seria l'assumpció del neutre castellà.

Jaume Bassa

En efecte: parlo del neutre. Les expressions alternatives, com "*allò que*", són feixugues. El problema ve quan cal parlar de termes abstractes... Si per dir "*lo absurd*", has de dir "*l'absurd*", sembla que diguis una altra cosa... En aquest moment estic llegint *Lo somni*. I a *Lo somni* fa servir el *lo* de totes les maneres: *lo important*, etc....

Albert Bastardas

Potser sí que en alguns casos pot sonar estrany. Però si no haguéssim tingut mai el *lo*, ja hauríem trobat les solucions adequades. Aquí, el problema el tenim per la proximitat del castellà, perquè el tenim també posat al cap. Si no l'hi tinguéssim, aquesta comparació, no es produiria. Tu ho diries com ho hauries de dir, i ja està.

El *lo* lleidatà és l'article determinat. Igualment, "*Lo somni*" és "*El somni*". L'autor utilitzava el *lo* com a determinat. Això demostra que no hi havia especificitat del neutre. L'autor feia anar el determinat igual que el neutre.

Pel que fa a la qüestió de la facilitat, és veritat que el català occidental en té més. Sense la vocal neutra, i també sense el pas de la *o* feble cap a la *u* (*porta*, *purtal*), és més senzill: "les cases són blanques", i ja està; no cal pensar si va amb *a* o amb *e*. Ara, tot això no és res si ara ho compareu, per exemple, amb les dificultats de graficització francesa o anglesa... Si s'ha d'escriure *My daughter*, Mare de Déu! La *d*, la *a*, la *u*, la *g*, la *h*... però què fan aquesta gent! O bé *L'eau*. L'ó! Hi ha la *e*, la *a*, la *u*... Mare de Déu! Així que els problemes del català són *peccata minuta*.

Ramon Esteve

Els meus amics m'han motivat una mica a parlar, breument, de la meva experiència. Jo vaig tenir, per una banda la desgràcia i per altra la sort, d'aprendre el català ja bastant grandet. Vaig tenir una professora que em va explicar, al meu entendre molt bé, la qüestió de l'idioma català, i em va dir que era suma de diferents formes dialectals. El meu pare era del Segrià, la mare era de la Baixa Ribagorça, a la Franja; jo havia viatjat per tota Catalunya, i havia notat totes aquestes diferències. I aquesta professora va dir això: suma de diferents formes dialectals. No establia massa fronteres. I després em va parlar del català estàndard, el que sentia jo per la televisió, o que estava jo estudiant; però em vaig adonar, o potser m'ho va fer entendre ella, que aquestes diferències eren una qüestió de riquesa de la llengua, no un defecte; i així ho he cregut durant els darrers anys, després d'haver-ho estudiat.

Deixant això, jo voldria entrar en el tema de les funcions exclusives, i fer-li una pregunta sobre els que estan preparant el nou Estatut, en relació amb la queixa que vostè manifestava. He interpretat, dins de la complexitat de les explicacions, que les funcions exclusives són aquelles que determinen l'ús de la llengua: que ens puguem entendre tots aquí, i després utilitzarem la llengua de rang superior quan sigui necessari per a comunicar-nos. La pregunta és: s'està dedicant algú a definir això de les funcions exclusives, per poder explicar al poble català, doncs, la manera d'usar-les per a potenciar la nostra llengua?

Albert Bastardas

Bé, jo crec que, lamentablement, hem de dir que no. Que jo sàpiga... No fos cas que algú ho estigui fent i no m'ho hagi dit... Podria ser, però, que jo sàpiga, no s'ha muntat cap grup de gent amb dinàmica, dient: ens proposem analitzar com fem anar la cosa. Que se sàpiga, encara no és un discurs que hagi fet prou forat en instàncies decisòries.

Jo, pel meu compte, ho he publicat tant com he pogut, en els diaris, en els articles, a les pàgines Web... El que he fet més recentment, ha estat publicar un llibret que es diu *Cap a una sostenibilitat lingüística*, on parlo d'això. És un assaig breu, pel qual em va donar un premi la revista *Idees*, i es presentarà dimecres que ve l'Ateneu Barcelonès. Hi desenvolupo una mica això, però no és un discurs que estigui gaire estès. Ni tan sols a la Universitat. No tenim gaires recursos; no tenim gent que pugui estar treballant en això. Demanem ajuts i moltes vegades no ens els donen, o els donen només per a altres coses. No hi ha gent que estigui preparada. Els meus alumnes, per exemple, habitualment no es poden dedicar a això, perquè no hi ha places per a dedicar-s'hi: han de fer de correctors, de lexicògrafs, o del que sigui. Per a gent que es pugui dedicar a tocar aquests temes, no hi ha llocs. Per tant, no en poden viure. No en poden menjar. S'hi estan un temps, però t'acaben dient "m'he de casar, em faig gran", i se'n van a fer altres coses. No hi ha continuïtat.

Tanmateix he de dir, en honor a la veritat, que sembla que ara hi ha perspectives de creació d'algun centre important que faci aquesta feina. Però, com que les coses de la política, ningú sap ben bé com van ni cap on van, no sé com acabarà. En tot cas sembla que això s'està tenint present ara, i que possiblement, en els pròxims mesos, tindrem per primera vegada, després de tants anys, algun Centre com cal dedicat a aquest tipus de temes. En tot cas, això és la intenció de l'actual govern. Ara bé, ja ho veurem. Gairebé ho teníem tocant a la punta dels dits amb el govern anterior, i en acabar-se la legislatura ja n'hi ha tornat a haver per a dos anys, gairebé. Per tant, fins que no vegi un decret, i els recursos, no ho veuré clar. Però, bé, sembla que hi ha possibilitats.

Parlem ara de la qüestió de l'estàndard, i de les formes dialectals, i tot això de la suma de dialectes. La diversitat lingüística és també interna, local. A cada lloc, a cada barri, a cada grup humà pot haver-hi diversitat lingüística. De fet, això és un continu. Una de les coses que costa més dir és on acaba una llengua i on en comença una altra. Sempre és una arbitrietat. En alguns trets s'acaba per aquí, i en altres s'acaba més enllà. Perquè, de fet, la gent de cada lloc s'entén amb els del costat. És a l'extrem d'aquí baix on potser no s'entenen gaire amb els d'allà dalt, o hi ha moltes diferències. Però anant de poble a poble, tothom s'entén: és un continu. És quan vénen les fronteres polítiques que queda tallat el

continu històric. Per la invasió de la política, per dir-ho així. Però el que és natural és que la gent es vagi entenent tothom amb tothom, que hi hagi un continu dialectal, vernacular.

Hi ha una altra qüestió: la confusió que genera la polisèmia del terme *llengua*. Què és una llengua? El que nosaltres entenem habitualment per *llengua* és el conjunt de prescripcions normatives, que ens ensenyen, i que aprenem formalment a l'escola. Vostè, Ramon Esteve, ha dit: "vaig aprendre català de gran". Però vostè no va aprendre català de gran; pel que sembla, vostè l'ha parlat sempre! Vostè va incorporar, en un cert moment de la seva vida, el coneixement de la gramàtica prescriptiva del català i, per tant, de les formes que hem acabat de dir-ne estàndards, en el sentit de ser objecte de la comunicació general. És clar, calia decidir-se per algunes. Com que hi ha tanta diversitat, establim de manera general una forma preferent.

Però això no vol dir que les altres formes no consagrades a la normativa siguin formes vergonyants, ni espúries, ni indignes; sinó que, simplement, són diferents de les que han triat els prescriptivistes com a forma general. Això és important, perquè moltes vegades, amb la ideologia nacionalista espanyola, l'objecte de la denigració d'allò que no era estàndard, s'havia estès molt. És el cas del gran conflicte amb els dialectes sudpeninsulars, per exemple l'andalús, amb la denigració de dir "parlen malament". No parlen malament, parlen diferent, que és una altra cosa! No parlen igual que la varietat que les condicions del poder, i els prescriptivistes, han considerat com a forma correcta i estàndard. Però no han d'avergonyar-se de res. Parlen com la història ha fet que parlessin, per dir-ho així, que és diferent; però no és una forma vergonyant ni indigna.

No hi ha formes lingüístiques vergonyants ni indignes. Es pot dir que hi ha barbarismes i coses semblants, i que cal que fem un esforç de corregir-nos per a una certa (no m'agrada dir aquest terme) "puresa" lingüística, o correcció lingüística. Però no hi ha formes vergonyants. No n'hi ha. Això, hi ha gent que ho pateix. Tinc alumnes de les Balears que han vingut aquí, i els hem fet sentir malament. "Això no es diu així! Això està malament!" No ho està, de malament! Només podem dir; "això, en el català general, diem-ne estàndard, ho diem d'aquesta manera". Dit així, tothom se sent més bé. Però no es pot titllar d'incorrecta una forma viva, genuïna, i prou general en el seu domini.

Nosaltres, en aquest sentit, hem de sostenir un altre paradigma distint del fet de la denigració lingüística. És clar, estem marcats per ideologies molt fortes. Tenim un veí, que és el castellà; bé, però, i el francès? És el paradigma màxim de la denigració. És la llengua que ha creat el terme més denigratori, és el *patois*. És menys que dialecte. Dialecte ja és molt denigratori per a ells, però *patois!* *Patois* és una cosa, ja, vergonyant del tot. El *patois*. Parla *patois*. És l'objecte de riota. Des de la lingüística, nosaltres no podem defensar aquesta posició. No hi ha jerarquia valorativa - diríem - en la qüestió de la lingüística; seria sociolingüística, si de cas, a causa dels prejudicis lingüístics que tenen les persones degut a la influència política i a la ideologia imposada, lamentablement, pel sistema educatiu. Però no hi ha formes espúries.

Jordi Bosser

La pregunta que jo faig tendeix a demanar que desenvolupis una mica més, amb exemples, les qüestions de funcions exclusives i de subsidiarietat. Una cosa és la idea general; una altra cosa és el terreny dels exemples. En el cas de les funcions exclusives, m'ha semblat entendre, quan ho has definit, que es tractava de funcions exclusives sociològiques, més que no pas de tipus de disposició legal, és a dir que no es tractava tant d'oficialitat com d'altres aspectes. Però és només el que m'ha semblat entendre, i m'agradaria que ho desenvolupessis, però ja concretant alguns exemples.

El mateix passa amb el tema de la subsidiarietat. La idea és molt clara, en general, però el cas és veure aplicacions concretes possibles. Doncs m'agradaria que hi entressis una mica, en aquest punt.

Albert Bastardas

Entraré, fins allà on jo mateix m'atreveixo, perquè tampoc no tinc temps de poder-hi pensar, en tot això. A veure, abans anava a dir una cosa lligada amb aquest punt, havia perdut el fil, i me n'he anat cap a un altre tema. Ara m'ha vingut al cap allò que volia dir llavors.

I és que no tinc clara la incardinació d'un altre paradigma, que és el dels *drets lingüístics*. He estat temptat, de vegades, d'escriure, de dir: "Abandonem el paradigma dels drets lingüístics i adoptem el paradigma de l'ecologia lingüística, perquè el paradigma dels drets lingüístics porta a un camí sense sortida".

És a dir: si tu reclames els drets lingüístics, amb caire total, doncs el del costat també ho pot fer. Si dius "jo tinc dret", doncs ell diu "jo també". I ja hi som. Per aquí no anem bé. Si els drets lingüístics són universals, immutables i intocables, llavors, com hem de viure junts? Com ho organitzem, amb tanta diversificació de la societat? Per tant, jo crec que hem de repensar fins i tot el paradigma dels drets lingüístics personals, i en tot cas imbricar-lo, fer-lo compatible amb el dels altres.

No tinc gaire clar com ho hem de fer. Seria impossible d'aplicar a tot el moviment migratori un dret lingüístic que digués: "qualsevol persona que migri a un altre territori ha de tenir a la seva disposició la totalitat de condicions lingüístiques per a la llengua que porti". Per tant: del dret lingüístic, no n'hem de fer un fet absolutament indiscutible, que obligui que cadascú, allà on vagi hi porti el seu dret. Hi ha de tenir un context que li faciliti aquest dret lingüístic. Això és complex i, per tant, la definició s'hauria de fer d'una altra manera.

Jo crec que és més útil, per a la coexistència política de la diversitat, basar-nos en altres tipus de paradigmes, i mirar aleshores de crear contextos que facilitin la continuïtat lingüística i la manifestació lingüística dels grups. Encara que algunes funcions no es tinguin totalment. I ara desenvoluparé aquesta qüestió.

Anem a parlar de les funcions exclusives. Per exemple, a Catalunya, perquè és el cas que veiem més a prop: què hem de fer? Que tothom tingui disponible totes les funcions en

català i en castellà, o que n'hi puguin haver algunes que s'hagin de fer en català, i potser també algunes que s'hagin de fer en castellà? Què seria més convenient, i més útil per a l'ecosistema lingüístic? És a dir: què resulta de cada paradigma?

És a dir: si resulta que totes les funcions es fan en castellà i en català, això promourà la bilingüïtzació dels individus, o no la promourà? Allò que dèiem abans. No la promourà, en principi. Perquè si tot ho podem treure en català, llavors no cal el castellà. I si ho podem treure en castellà, doncs no cal el català. Per aquest camí, l'efecte seria, en tot cas, la unilingüïtzació pràctica dels individus. La qüestió és, si ho mirem a Catalunya, de quins individus? De quins? Perquè, és clar: els del castellà, potser sí que no necessitaran el català per a res. Però, n'estem segurs que es possibiliti una situació en la qual els catalanoparlants no necessitarien mai el castellà? Mai? Per a fer res? Donada la intersecció política, econòmica i mediàtica? Per tant, a qui afavoreix, finalment, aquest bilingüïsmes estrictament igualitari, reclamat per determinats sectors de la societat catalana? Fixeu-vos que això ens portaria, de fet, que els castellanoparlants continuessin sent bàsicament més aviat monolingües, mentre que els catalanoparlants d'origen, forçosament, haguessin d'anar incorporant també el castellà en algun grau més o menys gran - depèn de la situació social- perquè estarien presents en un context en el qual, de fet, la majoria de la gent l'agafaria per osmosi, sobretot a les zones metropolitanes.

A més a més, una de les coses que oblida, per exemple, l'Estatut, és la llengua de la intersecció. És allò que dèiem: els grups no viuen aïllats. No hi ha un castellanoparlant que viu allà i un català que viu allà baix, i no es troben mai, no. Si ens trobem constantment! Si vivim barrejats, en aquest sentit! I potser ens va bé, és una sort que estiguem barrejats, en aquest sentit, perquè encara tindriem més conflictes! Si estem casats, si estem emparentats, si tenim avis, cosins, tot plegat, cadascun de nosaltres! Si som mestissos! Per tant, la intersecció, en quina llengua es farà? Això és el que oblida l'Estatut. No fixa la llengua de la intersecció, la llengua comuna. Fer-ho recuperaria espai públic, perquè la gent es troba contínuament.

Per tant si, civilment, la societat pogués pactar que la llengua preferent i d'intercomunicació fos el català, això seria un enorme pas endavant. Es tracta d'un acord civil, d'un acord de societat. Respectant la diversitat lingüística existent, anem a fer del català la llengua comuna de la vida social! Les generacions, com s'han de comunicar, entre elles? Per què no podem triar la llengua del territori, històrica, i donar-li vida futura? Per què hem de triar el castellà, justament, que ja té la vida assegurada en altres llocs? Aquest és un argumentari bastant defensable, no? I per tant, aquest model és el model que cal promoure. De fet, a la llarga, el model de la bilingüïtzació, diguem, igualitària, portarà probablement al predomini de l'extensió social del castellà, com ja s'ha produït. Fins i tot per part de les noves migracions. Quina llengua aprenen els de les migracions, de manera majoritària? Certament, depèn d'on vagin a viure, del context,... però fonamentalment és el castellà.

I en el context que he descrit (el català, llengua comuna de la vida social), el castellà seria d'ús també habitual, però per a usos més aviat extraterritorials. Per exemple, ho mostren ben clarament les relacions comercials permanents, però no pas elles solament. Tindria usos d'intercomunicació, llaços de comunicació, etc. Jo crec que un pacte civil, a Catalunya, podria fonamentar-se en aquest extrem: la prevalença del català com a llengua

comuna, i l'acceptació del castellà per a ús intragrupal i extraterritorial. Fins i tot podríem dir que, si el català fos realment llengua que tingués funcions exclusives a Catalunya, un model d'organització de l'Estat espanyol podria atorgar al castellà funcions, diguem, quasi exclusives a l'Administració central, tot i potser reservant un nucli de drets personals per al ciutadà, d'adreçar-s'hi d'una altra manera.

Però ara, amb aquesta batalla per l'ús del català a l'administració central i a Europa, Catalunya, com a país, el front intern el té com a descurat. Jo canviaria la utilització del català en els òrgans centrals de l'Estat per una declaració clara de l'ús preferent del català a Catalunya. Perquè és aquí on s'ha de salvar, no al Congrés dels Diputats. Allà quedarà molt bonic; simbòlicament hi estic d'acord. Si es pot tenir, millor. Però si no, cal negociar: si allà no, aquí més. Aquí, dins aquest paradigma de les funcions exclusives.

La distribució de funcions és això. Per exemple: l'ideal és que les funcions d'intercomunicació, a Catalunya, es facin en català. Algú pot dir: serien excessives. Ho podríem discutir. Però si la comunitat d'origen castellanoparlant, i les d'altres orígens, haguessin de fer algunes funcions en català com una cosa habitual, el català els seria útil, el veurien útil.

Cal dir que algunes funcions exclusives - o quasi exclusives - ja les anem tenint. Per exemple, l'educació. El sistema d'ensenyament és un dels pocs llocs on el català té quasi funcions exclusives. Això és important. El fet que la universitat tingui també l'ús, si no exclusiu, també preferent, del català, és molt important. En aquest sentit, és un motiu d'esperança.

Si tinguéssim més funcions exclusives, aniríem millor. Un ús fonamental que no tenim, i hauríem de tenir, i que no entenc com s'oblida, és sobretot la llengua laboral. La llengua laboral és crucial. Copiant aquella frase que van fer córrer durant la campanya d'en Clinton ("és l'economia, estúpid!"), hauríem de dir: "és la llengua laboral, estúpid! És la llengua laboral!" Més que la llengua oficial, la clau és la llengua laboral, la llengua amb la qual es guanya la vida la gent. Això es va veure a Quebec.

La llengua amb què es guanya la vida, la gent. Totes les migracions, el català, l'adoptaran si serveix per guanyar-se la vida en primer lloc, no per qualsevol ideologia nacionalista ni de solidaritat. L'important és que si veuen que per treballar els cal el català, aquesta serà la llengua útil, fonamentalment. Aquesta és la gran mancança que jo trobo: on hi ha les actuacions sobre la llengua laboral? Si per saber, no sabem encara ni en quina llengua es treballa, a Catalunya! Si encara no hi ha ni estadístiques d'això! És una cosa incomprendible. Com és possible que no sapiguem encara en quina llengua es treballa a Catalunya, segons els sectors, segons les empreses, segons els tipus de comunicació? Si és fonamental, això! És que és increïble que això no estigui estudiat, que no s'hagi fet un programa important d'intervenció! Només s'han fet coses tímides, de canvis aquí i canvis allà, però sense afavorir la complicitat de les empreses catalanes. Al Quebec han fet un procés de francesització programat. Potser no sé si hem d'arribar als diplomes que atorgaven ells, de francesització de les empreses, no ho sé. Però en tot cas, cal treballar "amb", no treballar "contra". Si es treballa "contra", el resultat final és dolent. Treballar "amb", afavorir el fet de la catalanització de les empreses amb la seva complicitat, això és fonamental.

És clar que no ho sabem; potser sí que ja hem anat molt més enllà del que ens pensem. Però és que no ho sabem! No ho sabem, com estem. És curiós, això. Hem fet una cultura de política lingüística individualista: de censos lingüístics, d'enquestes d'individus i del que vulgueu, en tenim. Però no sabem res de la societat organitzada, que és la clau per al canvi lingüístic, perquè tu no pots canviar els hàbits lingüístics individu per individu; cap llei no ho canviarà, sinó que has de crear les condicions per als canvis personals, perquè les condicions són institucionals i de les organitzacions, que són els supraemissors lingüístics de la societat, per dir-ho així.

I la persona que adopta primer el català per treballar, de mica en mica potser també l'adoptarà per a la conversa interpersonal. Amb nous individus, s'entén; amb els que ja parlava abans, potser no. Amb noves coneixences, és més fàcil que que no hi hagi barrera (allò de la norma establerta d'individu a individu, que és un factor socio-psicològic important). I, de mica en mica, potser amb els fills també hi parlarà, perquè tindrà la consciència que, a Catalunya, el català serà útil per a treballar, i per tant val la pena. Però si no fem aquest canvi des del món econòmic, el món polític sol no té prou força, sobretot atès que no tenim un Estat, sinó un sub-estat, oi?

Jordi Guzmán

Faré dues petites intervencions. La primera va sobre la *subsidiarietat*. Us heu fet la pregunta, anecdòticament, de què passarà a Breda quan s'acabi *Ventdelplà*? L'altre dia no sé qui em va fer fixar que allò passa a Breda, i no hi ha ningú que parli en *bredenc*. Segons el concepte de *subsidiarietat*, s'hauria de dir que tot allò que es pugui fer en *bredenc*, que no es faci en *barceloní*. I a la sèrie, d'autòcton ni un, a l'hora de parlar. Què passarà després, respecte a la migració lingüística? Passarà quelcom semblant a la migració del *lo pare cap a el pare*? Tindrem un exemple de fins a quin punt funciona la subsidiarietat, en veure com evoluciona socialment la gent d'allà.

I l'altra és una qüestió lúdico-festiva de les *funcions exclusives* del català. A Nova York, a Manhattan en concret, hi ha un parell de bars on serveixen *Moritz*, una cervesa catalana feta a l'Aragó, però catalana. Uns d'aquí es van sorprendre veient un grup que en consumia amb molta atenció. Els van preguntar: "que és perquè és molt bona, o l'etiqueta és molt maca? I els van respondre: "no, és que està en una llengua que no entenem, i estem tots intentant desxifrar l'etiqueta; a veure si després de set o vuit cerveses sabrem entendre-la". O sigui, que en el comerç el català obriria una mena de possibilitats... Aquesta observació purament lúdico-festiva té un caire il·lustratiu. La llengua, al contrari de ser un obstacle, pot obrir fronteres i mercats, i fins i tot pot fer-se conèixer més enllà del que es faci intencionalment des de nivells oficials.

Albert Bastardas

Darrera d'això apareix una altra qüestió, i és el fet que la diversitat lingüística *singularitza*. Això és un fet important, i un motiu d'esperança per al català.

Tinc un alumne de doctorat, que és del Paraguai, i allà es parla el guaraní. El Paraguai és gairebé l'únic dels països de l'Amèrica del Sud que tenen reconeguda oficialment, si més

no en teoria, però encara és viva, la llengua autòctona, el guaraní. Li vam fer explicar com anava això, i ell va fer una exposició, en la qual va citar uns textos, de caire legislatiu, que deien que el guaraní els singularitzava, a l'Amèrica llatina. Vaig pensar: és bonic, això! Et fa singular, et fa diferent. Ho remarcaven perquè també l'havien volgut prohibir en etapes anteriors. Ara sembla que passa una bona temporada, amb els moviments de desvetllament democràtic, i li donen més reconeixement. La gent diu: "però si és un valor, això!". Per a la gent, Paraguai, es pot posar al mapa: és on parlen guaraní. És una especialització.

Això ho veiem també per aquí, de vegades. Entre les persones d'origen no catalanoparlant, el català no és rebutjat, en aquest sentit, perquè ells també tenen, dins la seva cognició, el que és el pes del territori; és a dir: que a Catalunya ha d'haver-hi el català, això en principi no ho negarà ningú, fora dels més ideologitzats i fanatitzats. Una cosa serà discutir si hi ha d'haver primer el castellà, o dir en quin grau. Però que hi ha d'haver el català, que el català és la llengua de Catalunya, això no ho posarà ningú en qüestió. Perquè Catalunya-català, dintre de la seva equació cognitiva, és perfecte. I per tant, el català *singularitza* Catalunya. I això és un discurs que convé aprofitar. Ja sabeu que ara es parla del *valor afegit* que han de tenir les coses. Doncs, mira: tenir una llengua distinta és, per a un país, un *valor afegit*, perquè com que tots serem tan iguals, és bo tenir una cosa distinta. Aquest és un factor que ha assumit la societat catalana, encara que no tothom practiqui el català quotidianament. Però a la mentalitat generalitzada, dins de Catalunya, no hi ha una anticatalanitat, en aquest sentit.

Si féssim bones recerques prospectives, des del punt de vista cognitiu i ideològic, sobre com està evolucionant la joventut en aquest moment, crec que podríem muntar un discurs coherent, atractiu, per incorporar-los personalment també a l'ús del català, des del punt de vista de la solidaritat, i de la visió ecològica, etc. En fi, jo crec que aquí pot sortir un cert discurs no antagonista, perquè no n'hem de fer, de discurs antagonista; hem de fer un discurs de persuasió, si volem guanyar, no d'antagonisme. Ha de ser un discurs intel·ligent, per crear uns paradigmes assumibles per a aquest país, on no té un mateix origen autòcton l'un que l'altre. Hem de fer un país per a tots.

Joan Padrós

Formo part de la Comissió de Joves del Col·legi d'Enginyers Tècnics industrials de Barcelona. Li voldria demanar, aplicant el principi de *subsidiarietat*, quines mesures concretes podríem adoptar en el Col·legi i, més en concret a la Comissió de Joves. Tenim un petit, petit, pressupost a la nostra disposició, però, abans de disposar-ne, m'agradaria seguir uns criteris una mica rigorosos. Una de les coses que volia proposar és traducció de normativa tècnica al català. Hi ha moltes normes que no tenen rang, que no surten en el BOE, i que no han estat traduïdes, o que són antigues. Seria una opció? I d'altra part, a la revista del Col·legi estan començant a sortir articles en castellà. Quins criteris d'*exclusivitat* podria donar per al català, o per al castellà, o per a l'anglès?

Albert Bastardas

Comencem pel butlletí. Si apliquéssim això, el principi general fóra que, tractant-se de del Col·legi de l'àmbit de Barcelona, preferentment els articles sortissin en català, diria jo.

Ara, hauria de valorar ara, des de la perspectiva del Col·legi, si aquest fet podria comportar que persones que volen participar en el butlletí no hi participessin. Podria, per tant, facilitar-los, per exemple, aquesta Comissió de Joves, la traducció dels seus articles al català, posem per cas. Si hi hagués algú que s'entossudís molt a no acceptar-ho, si surt un article en castellà, tampoc no hi fa res. En principi, la cosa ha de ser una mica flexible, però sempre mirant que les proporcions vagin clarament a favor de les preferències al català. Aniria per aquí: si es pot fer en català, no me'l faci en castellà.

Una altra cosa és que no podem ignorar la composició sociològica de la societat catalana actual. Perquè aquí hi ha una doble causació també, perquè en el castellà s'ha de distingir analíticament dues coses: el castellà pel fet de la subordinació política o de la integració en l'Estat espanyol és un fenomen; i el castellà pel fet que hi ha hagut moviments migratoris importantíssims cap aquí, de zones de parla castellana, n'és un altre. El problema és que cal distingir. Hi ha interseccions, és clar, és difícil definir les fronteres. Però una cosa és dir: aquest escriu en castellà perquè és una imposició que ens ve per via política, i l'altra és reconèixer la diversitat interna existent i, per tant, permetre que si hi ha persones que realment, si els ve de gust publicar en castellà, ho puguin fer, mentre no sigui una ocupació preferent dins del butlletí, sinó de presència mínima. Es podria jugar en aquest sentit, doncs: preferència per al català, però no fer-ne tampoc ocasió de conflicte.

Més val persuadir, en aquest sentit, que antagonitzar. L'important és que quedi clar que la llengua del Col·legi és el català i, per tant, és la preferent i l'habitual. Però reconeixent que hi ha persones que encara no han pogut arribar a l'estadi de domini del català. Molta part de la societat catalana no el domina perquè no el va trobar a l'escola, Hem de ser flexibles, combinar els principis amb els drets fonamentals. El dret fonamental a l'expressió s'ha de reconèixer. Oferir traducció és un bon camí.

I sobre la qüestió: què pot fer la Comissió, en el Col·legi? És clar, això ara em costa una mica de dir. Primer haurien de veure quin objectiu podria plantejar-se. Què voldria aconseguir, aquesta Comissió de Joves? Quin canvi voldria produir dintre de les seves activitats? Em costa ara una mica de dir, què hauria de ser preferent. Potser en l'esfera tècnica, potser en una altra cosa? No sé. S'hauria de conèixer les activitats que fa el Col·legi, a veure com s'hi podria incidir.

També es podria fer un estudi sociolingüístic pilot (jo vaig per la meva branca, ara, eh?). S'hauria de saber: els joves enginyers, posem per cas, com ho veuen això? Què fan? Quin grau de consciència lingüística tenen? Tenen percepcions formades? I quina és la seva representació d'això? I se m'acut: per algun lloc hem de començar a fer intervencions sobre els canvis d'ús interpersonal. Com ho veurien, això?

Diuen que no hi ha canvis sense reflexió dels individus. I els filòsofs socials aconsellen fer canvis en grup, justament. El grup ha de canviar, col·lectivament. A un individu sol i aïllat, li costa de canviar. Convèncer els individus grupalment és més efectiu. I aleshores cal discutir, no tenir por de discutir aquests problemes. Perquè sovint pensem que és un tabú, aquest tema: "No en parlem, que s'enfaden". Al revés, parlem-ne, precisament. Parlem-ne ben parlat, llavors, i mirem, per exemple, com els grups humans poden causar efectes a llarg termini, dels quals no són conscients. Aquest, en efecte, és el drama dels grups que

estan produint fenòmens sociolingüístics, i ni se n'adonen, perquè són efectes col·lectius, històrics, a llarg termini, però que corresponen a decisions personals, individuals. Els individus no saben que causen aquell efecte històric col·lectiu; però que si en són conscients d'això, la seva actitud pot canviar. Hi ha molt per treballar, en aquest sentit, a nivell *micro*.

Estic convençut que la política *macro*, en aquest moment, urgentment s'ha de combinar amb una política *micro*. Micropolítica lingüística d'actuació, de dinamització, a diverses institucions (entre elles els col·legis professionals), que passaria per una política, també *micro*, que és aquesta reflexió sociolingüística sobre la situació: d'on venim, on som, cap on es pot evolucionar perillosament, i en conseqüència, quins canvis s'haurien de produir en el comportament lingüístic individual. Això, ho hem de fer, ho hem de fer. No es fa en els Instituts, i em fa patir. Perquè encara tenim una sociolingüística una mica desfasada, clàssica, que no entra en els nous paradigmes i, al contrari, és antagonitzant. No s'està fent bé, i això és preocupant.

Pere Navarro

En un ecosistema lingüístic, quantes llengües hi haurien, una de sola o moltes? Perquè en un ecosistema biològic hi ha un munt d'espècies en equilibri. En aquest cas, i teòricament, n'hi hauria una de sola.

Albert Bastardas

Un ecosistema pot tenir moltíssimes llengües. Depèn del nivell de l'ecosistema, depèn de l'objecte de la nostra atenció. Però ara penso en els ecosistemes del Pacífic, sobretot, que tenen una gran diversitat lingüística. De fet, la màxima diversitat lingüística està concentrada allà.

I ara diré una cosa molt menys vulgaritzada. Com és que podem tenir aquests sistemes tan complexos, amb tanta diversitat lingüística? Ha estat, justament, pel fet de la *sostenibilitat lingüística* que han aconseguit. Cada ecosistema s'ha organitzat de manera tal que, assegurant la intercomprensió entre els distints grups lingüístics, cada un d'ells ha tingut unes pautes de comportament lingüístic que han fet que continuï, i es perpetuï, la llengua de cada grup. Això, allà ho han aplicat. Fins i tot amb poblacions molt petites - de vegades són 6.000, 8.000, 10.000 parlants, coses així -, tant, que dius: com és possible? Doncs han conservat centenars de llengües.

Però, és clar, això correspon a un tipus d'ecosistema, que és un ecosistema d'agricultura molt local, de supervivència molt local, perquè els contactes i intercanvis amb d'altres grups eren, potser, esporàdics i pacífics, ja que bàsicament se sostenien per la recol·lecció. És clar, tot això s'està desorganitzant. Quan hem vingut els occidentals, i els hem posat allà fàbriques, i els hi han entrat espècies al·lòctones, que desorganitzen l'ecosistema agrícola i faunístic habitual, i per tant el sosteniment. Tot això que qüestiona amb perill tot l'ecosistema. Per tant, no hi ha un nombre de referència. Pot haver-hi un ecosistema de moltes llengües, o un ecosistema de poques. L'important és la distribució de funcions, i sobretot si cada grup té un comportament que perpetuï la llengua intergeneracional.

Perquè el punt fonamental que determina la continuïtat o la desaparició de les llengües rau en la seva transmissió intergeneracional. De pares a fills, vull dir. Fa anys, un autor anomenat Stanley Lieberman va dir una cosa que, aquí, en aquell moment, vam ignorar, que és que *les causes del bilingüisme no són les mateixes que les de la substitució*. Això lliga amb el que he dit abans. I és cert. Justament, tots aquests col·lectius humans del Pacífic en són, de bilingües i poliglots, perquè saben les llengües dels altres grups. Això permet que s'intercomunicuin, però el bilingüisme no causa la substitució, i ells, per tant, no cessen mai la transmissió intergeneracional. Si no cessa la transmissió familiar, la llengua sempre té continuïtat.

Aquesta és la clau. Es a dir, quan hi ha substitució és quan hi ha pares autòctons que decideixen no transmetre als seus la llengua autòctona, sinó l'altra. Si aquest comportament és només individual, no passa res; però si és massiu, és quan es buida el contingut de la llengua primera, i es va cap a la substitució. Aquest comportament s'encomana i creix. Ho fan les classes altes primer, després ho imiten les altres classes, i es va estenent. És el que passa al País Valencià, paradigma de coses com aquestes. Així és com es produeix aquest buidatge dels grups lingüístics.

Això, a les Balears també està passant actualment. A les Balears estan en crisi, eh? A Palma i als voltants, això s'està agreujant. Perquè aquest comportament és típic, ara. Força pares, entre ells, parlen en català, però amb els fills ja no. I per aquest camí estan condemnant la llengua. Cada parella d'aquestes no ho pensa que contribueixi a la desaparició de la llengua. Ningú no n'és conscient. Això passa molt en el matrimoni mixt.

El matrimoni d'origen mixt és el que més influeix en això. A Catalunya, el matrimoni mixt no és tant així perquè sovint, gràcies a la normalització, es veu que el català és útil. Per tant, com a mínim algun dels progenitors parla en català als fills, en molts casos. Està creixent el nombre d'individus que tenen les dues llengües com a llengües primeres. Està creixent cada vegada més. Però, en canvi, a les Balears, hi ha un comportament de matrimoni mixt típic de la subordinació política: el matrimoni mixt tendeix a parlar-se en la llengua dominant, i a repercutir-ho en els fills, i als fills no se'ls parla en la llengua autòctona. Està creixent el nombre d'individus, a les escoles balears, que encara que vinguin d'un matrimoni d'origen mixt català-castellà, només tenen el castellà com a llengua primera. I és força preocupant.

Miquel Darnés

Bé, jo voldria tranquil·litzar, tant al conferenciant com a en Joan, perquè jo formo part del Consell de Redacció de la revista del Col·legi, i fixeuvos si aquest cas és anecdòtic, que jo ni me'n recordava, que hi havia hagut un article en castellà. El que està molt clar que tant pels Estatuts del Col·legi, on es diu que la llengua pròpia del Col·legi és el català, com per la trajectòria seguida, tothom té molt clar que els articles de la revista, s'escriguin en castellà, en swahili o en finès, seran publicats en català. Això, tothom ho té claríssim, i ningú no ho ha discutit mai fins a la data. I mentre jo continuï en el Consell de Redacció faré tot el possible perquè la cosa continuï així, i crec que de moment no hi ha motius per preocupar-se.

Cosa diferent hauria set, ara que hi ha hagut eleccions, si hagués guanyat l'altra

candidatura, alguns membres de la qual eren afins a un partit minoritari a Catalunya, però que ha estat manant durant vuit anys a l'Estat. Aquesta gent potser tenien ja una idea de bilingüitzar tota la documentació, revistes i tot; per sort no ha estat així, i crec que amb la propera Junta que entrarà no hem de patir, en aquest aspecte almenys. En altres, ja ho veurem.

Dit això, jo aquí voldria ara aprofitar el moment per preguntar - i perdoneu la meva ignorància - si, de la mateixa manera que hi ha, en l'àmbit internacional, organitzacions com l'Organització Mundial de la Salut, o el mateix Comitè Olímpic Internacional o, dins un exemple proper a l'ecologia general, com són els Acords de Kyoto, no hi ha algun organisme d'aquest tipus que vetlli per l'ecologia de les llengües? Perquè jo, fa poc, vaig llegir que, actualment, hi ha com unes 6.000 llengües, i que en qüestió de cinquanta anys només en quedarien 3.000. Deia aquest informe que entre d'algunes de les força amenaçades hi havia l'euskera; el català, sembla que no, per sort. Però no ens n'hem de refiar massa.

Jo, el que dic és que faria falta un organisme internacional que difongués aquestes idees, despolititzant d'alguna manera tot el tema de la llengua, en la mesura que fos possible, i crear la percepció que les llengües no són qüestions polítiques, ni es tracta de la de tossuderia d'un poble que no vulgui deixar de parlar una llengua, quan la parlen quatre gats, com ha dit aquesta colla que ha sortit ara dient, com va fer l'Arcadi Espada l'altre dia, que hi ha llengües més importants que d'altres perquè hi ha més gent que les parla. Tots aquests arguments haurien de poder ser desmuntats, evidentment des d'un àmbit supraestatal, i totalment enfocat cap a aquests temes, qüestions polítiques a part.

Bé, amb això ja acabo. Voldria només aportar una mica d'optimisme perquè, és clar, no sempre hem d'estar pessimistes. Jo crec que hi ha indicadors, com deia el conferenciant, que encara a Catalunya es té molt clar que s'ha de parlar en català. Sense anar més lluny, jo sóc professor d'una escola, de l'Escola del Treball de Barcelona i el director és de Burgos i ell té molt clar que el director que el substitueixi ha de parlar en català. Perquè hi va haver unes eleccions, i es va presentar un en castellà i ell va dir: "Com pot presentar-se a ser director de l'Escola del Treball de Barcelona sense parlar el català?" I la gent li va donar la raó. I sense anar més lluny, ara al Col·legi s'han fet unes eleccions, i aquesta gent d'aquest partit minoritari a Catalunya feia servir pràcticament només el català en la seva campanya. I això diu molt. Són motius, encara que pocs, per a l'optimisme.

Albert Bastardas

Jo crec que sí. Tampoc no ens toca caure en un pessimisme. Jo, espero que no hagi estat pessimista, en un moment donat. He dit tot el que he dit per poder avançar. Si no, no caldria.

Això, jo ho voldria destacar, perquè, moltes vegades, la percepció de molts catalanoparlants és de pessimisme. En canvi, hi ha persones a Catalunya que ho veuen ben bé a l'inrevés: diuen que "todo está en catalán". Sembla que no visquem en el mateix país! Ell estan abassegats, abassegats, pel fet que "todo está en catalán". Jo penso: i nosaltres, dient que anem tan malament! O sigui, que ells ho veuen claríssim, que el català té futur, i no entenen aquells discursos, tan, tan ... de la llagrimeta.

Hem de veure la realitat com és. És a dir: hem de veure allà on avança i allà on no avança; tenir-ho clar, i veure, per tant, de fer-lo avançar allà on no avança. Reconèixer els problemes, perquè n'hi ha, és clar que sí, però no ignorar els avenços, que n'hi ha hagut molts, també. I n'hi ha. I és veritat això que dieu del comportament lingüístic de la gent menys propensa d'entrada al català.

És que hi ha hagut un cert consens social. Perquè, a més a més, és lògic, això. Si la gent viu junta, tendirà a fer algun consens determinat. Tot el que és el consens de les idees, fonamentalment, es va fent; el que falta és el consens de les pràctiques, el dels comportaments. Això últim sobretot això, deriva en gran part d'una irresponsabilitat de la societat autòctona, dels d'origen autòcton, que tenen tan interioritzada la norma d'utilitzar fàcilment el castellà quan s'imaginen que l'altre no parlarà català - no ja que no l'entendrà, sinó que no el parlarà. I només s'ho imagina, perquè cada vegada hi ha més gent que sent que parlen en castellà, i si tu els dius una cosa, et contesten en un català perfecte.

Per tant, una cosa que s'hauria de fer és conscienciar tota la població del fet que actualment la comprensió del català es troba molt per damunt del 90% de la societat, i que, per tant, gairebé es pot dir que ens podem adreçar a tothom en català. A tothom, encara que sentim que parlen en castellà. És una cosa que s'ha de fer; si més no és un element més d'aquesta micropolítica lingüística que cal promoure.

Sobre la qüestió dels organismes internacionals, jo també ho he escrit això més d'una i dues vegades, que s'han d'establir organismes. En teoria, la UNESCO hauria de fer aquest paper; el que passa és que no l'ha acabat de fer. I és que la UNESCO, dit pels seus mateixos representants, és sobretot una representació dels Estats. De manera que és prou clar: hauria de fer-ho, però tampoc no ho acaba de fer gaire. I com que no ho fa, aleshores quedem sense un organisme internacional que pugui relligar aquests temes. Hi ha alguna cosa, per exemple alguns Tractats europeus, l'Oficina europea de les llengües més poc usades, *moins répandues* (s'ha de dir en francès)... que fa coses relacionades amb les minories europees, però no acabem de tenir un organisme internacional. Aquí també tenim una associació connectada, que bé fa bona feina: Linguapax. Linguapax és una ONG, radicada a Catalunya, que fan bona feina sota el paraigua, mig oficial, de la UNESCO, però de fet el paraigua és dels Amics de la UNESCO a Catalunya, crec.

Aleshores tot depèn del fet que el President que hi hagi a la UNESCO sigui més o menys sensible al tema lingüístic. Quan hi havia en Federico Mayor, aquest hi era prou sensible, dintre de tot; va fer la Cultura de la Pau... Ara bé, sí que crec que hem de fer esforços perquè, internacionalment, puguem avançar cap aquí. Caldria fer coalicions. Però, és clar, qui són els grans grups que poden posar això en marxa? Fonamentalment poden ser... Quebec i Catalunya. Perquè, a veure: de grups lingüístics d'aquesta talla, sense Estat, quins hi ha? No n'hi ha gaires més. Els altres són més petits, amb menys força, i poc forat poden fer. Els flamencs també eren uns bons aliats... Però si els flamencs ja dominen! A més, si són majoritaris, ara! Ara són els altres els qui esdevenen minoria, com aquell qui diu! És a dir que l'àmbit de col·laboració no va gaire més enllà del que he dit. De fet, va venir una ministra quebequesa, fa uns mesos, a Catalunya, i vaig veure que en va parlar, d'això, amb no sé qui hi havia llavors, al govern. Va proposar això: que es fes una coalició per veure si podíem fer alguna cosa. Però ells poden jugar un paper més fort, perquè al Canadà pesen,

aquella gent; pesen en el govern federal, que és el que té la representació internacional. Catalunya pesa menys, a l'Estat espanyol.

Jaume Bassa

Només volia fer un comentari sobre això que hem dit del *patois*. Crec que el fet que a Europa s'hagi parlat del fet que nosaltres reclamem una llengua oficial a Europa, i que d'alguna manera se'ns n'hagi donat una miqueta, que reclamem això del Senat i del Congrés, i que se'ns pugui arribar a donar una miqueta, té un sentit de donar una dignitat a una llengua, que va en contra de l'efecte *patois*. La gent veu: Caram! el català, el respecten. Per mica que sigui. Existeix i el respecten.

Albert Bastardas

Estic d'acord amb això. Jo també hi pensava. Pensava: pel que fa als usos, poques funcions guanyarem. Però, en canvi, *simbòlicament* sí que és important, això de l'obtenció de concessions per part dels poders públics en aquest sentit.

Si considerem un conjunt complex, un món amb la seva complexitat, hi ha reflexions pendents que s'han de fer a l'entorn del següent paradigma: pressuposar que la Humanitat s'integra en diverses supraunitats. Cada grup lingüístic propi té espais de funcions exclusives per a ell, però com que som una Humanitat que també ens anem integrant políticament, ens pertanyem els uns als altres. Doncs anem-hi, per aquest camí! Aquí ho tenim tot.

Aleshores, el que es planteja és: com han de funcionar aquestes unitats supragrupals, lingüísticament? Com ha de funcionar un Estat espanyol, com ha de funcionar una Unió Europea? Com haurà de funcionar un govern planetari, si algun dia en tenim algun? Aquestes unitats supragrupals, poden funcionar amb totes les llengües dels grups constitutius? Això és complicat. Dificilment podran. Per tant, probablement hauríem de postular que a cada nivell d'organització hi hagués una llengua preferent, o més habitual, d'intercomunicació, i això és el que la pràctica demanarà, vulguem o no vulguem.

A veure: com es parlen els diputats europeus als passadissos, a més a més de quan es troben en les comissions? Això és el que deia, a la ràdio, l'Ignasi Guardans: que les comissions, on es fa la feina i tot plegat, parlen en anglès o en francès la major part del temps. I, és clar, com has de parlar amb gent de tot arreu? Ara, és clar, una altra cosa és la funció de *reconeixement simbòlic*.

Perquè jo crec en això: com més ens integrem en unitats supragrupals, que tendiran a utilitzar una sola llengua de comunicació, més important serà, probablement, l'aspecte del *reconeixement simbòlic*. Perquè aquests grups humans ho necessitaran, seran feliços si tenen reconegudes unes funcions en el Parlament - encara que no les tinguin totes, és veritat. A la pràctica no es canviarà gran cosa, si voleu, però, en canvi, és veritat el fet que es pugui fer una pregunta en català al Zapatero o a qui sigui. Té la importància de dir: aquest Estat em reconeix col·lectivament.

Aquesta és la qüestió, perquè és veritat que amb el multilingüisme es complexifiquen els

Parlaments. I també poden tenir la seva lògica -encara que no la comparteixi- les resistències dels partits polítics espanyols, quan s'ha aconseguit un nivell d'integració en unitats supragrupals en què la gent s'entén en una sola llengua - com probablement passarà a Europa d'aquí a uns anys. Però hi ha l'altra qüestió del pla simbòlic. Probablement, el fet que hi hagi un sistema d'interllengües general deixa el buit al reconeixement simbòlic dels col·lectius humans. I aquí és on s'hauria de situar la qüestió dels principis i dels drets de reconeixement simbòlic. Perquè els grups humans, això, ho perceben, ho senten. I serien més feliços sabent que les seves llengües són reconegudes a les institucions en les quals s'han integrat. Per tant, caldria tenir la intel·ligència suficient per trobar un pacte que fés possible conciliar la complexitat, la practicitat comunicativa, i alhora el reconeixement simbòlic. Per aquí s'hauria de mirar de desllorigar el problema.